

tašunlica. Naime, toj posljednjoj riječi dao bih prednost pred tapšalicom jer tapšati znači "udarati rukom o ruku u znak dopadanja i odobravanja i ritmičkoga ponavljanja", zatim "udarati koga po rame-nu ili leđima u znak srdačnosti i maže-nja", a to je povezano s odraslim ljudima ili životinjama (*tapšati konja po vratu*), a tašunati je povezano samo s djecom zabavljajući dijete udarajući njegovim dlanom o dlan ili ga učeći da to samo radi i pri tome govoriti *tašun, tašun*. Iz djetinjstva se sjećam pjesmice: *Tašun, tašun, ta-nana, i svilena marama, na marami še-ćera da mi dijete večera*.

To sam napisao i poslao gđi Herljević na mišljenje kad me ona upozorila na Sla-venku Halačev, urednicu u Školskoj knjizi, a ona na knjigu Milana Crnkovića, *Hrvat-ske malešnice*, dječje pjesme. U njoj M. Crnković nabraja uobičajene nazive za takve pjesme, a među njima prevladavaju upravo nazivi izvedeni sufiksom *-lica*: *ba-jalice, brojalice, razbrajalice, nabraja-lice, tepalice, pitalice, rugalice, igralice, cupkalice, hincalice, izmišljalice, zami-šljalice, oponašalice, dodirivalice i nago-milavalice*. Dakle, cijela kategorija tih naziva tako da mogu ući i u tvorbu riječi kao posebna brojna kategorija

Stjepan Babić

JE LI OGLEDALO DOBRA HRVATSKA RIJEČ?

Odavno osjećam da u zraku visi pitanje nad riječju ogledalo. Sve neka sumnja u nju. A onda mi kolega Vratović postavi izravno pitanje: je li ogledalo dobra hrvatska riječ, ili je to samo zrcalo, ili je dobro i ogledalo samo što je jedna od njih bolja.

Do toga pitanja nisam znao izriče li se u priručnicima sumnja u koju od njih, još manje zašto, a sada kad je pitanje postavljeno, sad sam pogledao u priručnike i u nekima našao opravdanje za sumnju.

Najprije sam pogledao u nezaobilazno-ga Brodnjaka i našao da riječ ogledalo znakom > upućuje na zrcalo, ali uz ogle-dalo daje i broj 7, a sedmica tu malo što kaže jer u objašnjenju brojčanih simbola piše: "Srpska odnosno hrvatska riječ ili tu-đica uz koju u hrvatskomu postoji i druga stilski neobilježena riječ (*upotreba – upo-raba, materija – tvar, legura – slitina*)."

Budući da i po Brodnjaku ogledalo može biti i hrvatska riječ i uz nju još je-dna stilski neutralna riječ, zrcalo, prema *upotreba – uporaba*, koje su obje stilski neutralne, to znači da su i ogledalo i zr-calo obje dobre pa se mogu slobodno upotrebljavati, a kad je tako, nije taj par trebalo ni navoditi.

Kad tako Brodnjak, onda možemo pret-postaviti da su i drugi posumnjali u ogle-dalo pa vjerojatno zato u Hrvatskome je-zičnome savjetniku piše:

ogledalce > malo zrcalo, zralce
ogledalo > zrcalo,

da zbrku sa *ogledati se* i ne spominjem jer bi nas daleko odvela od pitanja. Kako je Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje to opširno djelo izdao na prečac, autori nisu stigli mnoge probleme posebno pro-učavati, nego su se oslanjali na opće su-dove prije njih. A ti sudovi često nisu bili dobri jer nisu dovoljno utemeljeni ili su temeljeni na jezičnome osjećaj, a on za znanstvene ocjene nije dobar jer lako mo-že prevariti.

U *Malome jezičnome priručniku* Gor-dane Linke, Zagreb, 1992., u stupcu do-bro, stoji zrcalo, a u *nije dobro ogledalo**, a za zvjezdicu piše: "Zvjezdica (*) kraj

neke riječi označuje da je njezina upotreba česta i u standardnom jeziku premda se riječi sa suprotne strane daje prednost." Navodim tu knjižicu samo kao potvrdu i ne očekujući da će dati pouzdane savjete.

Tu je dakle korijen nepovjerenja u riječ ogledalo! Kako se u zrcalo ne sumnja, ne treba dokazivati da je ono dobra hrvatska riječ, treba samo procijeniti što je s ogledalom.

Kad je navedeno pitanje već postavljeno i kad u priručnicima nalazimo sumnju u ispravnost ogledala, treba malo više razmotriti je li ta sumnja opravdana. Ona bi bez toga mogla biti pobuđena jer kad postoje dvije istoznačnice, onda nestručnjak često posumnja jesu li obje dobre, a to se može zapitati i stručnjak jer zna da je pravih istoznačnica u jeziku malo i da su obično privremeno stanje. To je potkrijepio i Antun Barac odlučnom tvrdnjom: "Čovjek, koji svoj jezik osjeća, ne pozna sinonima."

Kad se pogleda u AR, vidi se da je zrcalo stara hrvatska riječ, a ogledalo je potvrđeno od 16. stoljeća (iz 1583.), ali sama starost ne mora mnogo značiti za suvremeno stanje. Ipak, dobro je navesti neke starije hrvatske potvrde. Šime Budinić u djelu Summa... piše: *Imamo v njih* (tj. u zapovijedima Božjim) *kako u privesvitlomu zrcalu ili ogledalu gledati*. To je djelo iz 16. stoljeća i vidi se da su autoru te dvije riječi istoznačnice. Od starijih hrvatskih pisaca potvrdu za ogledalo nalazimo još u M. Vetranića (16. st.), M. Divkovića (1611.), B. Kašića (1623.), I. Đorđića (1728.), E. Pavića (koji tu riječ ima u naslovu svoje knjige: *Ogledalo temelja vire...*, 1759.), A. Kanižlića (1780.), J. Kavanjina (s početka 18. st.), J. Krmpotića (1783.), da spomenem samo poznatije pisce jer ju nalazimo još u sedam manje poznatih pisaca. To nam

jasno kazuje da u hrvatskost riječi ogledalo ne valja sumnjati. A pogledamo li suvremene potvrde, ogledalo ćemo naći kod D. Demetera, L. Botića, A. Šenoa, J. Leskovara, A. G. Matoša, S. Kolara, H. Kikića, a veoma vjerojatno i drugih.

Nisam spominjao značenja, nisam istraživao sve pojedinosti, ali možemo reći da su te dvije riječi sinonimi, istoznačnice, ali ako komu nisu, ili ne želi da mu budu, sad možemo uključiti jezični osjećaj i reći da ih može upotrebljavati po svome jezičnome osjećaju. Vjerojatno se mogu razlikovati, kad bi ih tko htio razlikovati, prema glagolima od kojih su postale. U zrcalu se odražavala glagol zrcaliti se, a u ogledalu glagol ogledati se.

Na drugi dio pitanja, odakle sumnja u ogledalo u onih koji sumnjaju u tu riječ, ne bih znao reći. Jedno je sigurno: odatle što se donose normativni sudovi bez dovoljnoga proučavanja. Kad to odbacimo, dalje možemo samo nagađati. Ja bi rekao da bi moglo biti u tome ako je krivo protumačena jedna razlika u *Razlikama između hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika* P. Guberine i K. Krstića. Oni u toj knjizi pišu da je srpski *ogled*, a hrvatski *pokus* pa je odatle možda ta ocjena prenesena i na ogledalo, što je, kako smo vidjeli, neopravdano. Ali kad sam već spomenuo *ogled*, valja reći da tako i jest, ali samo u tome značenju, "pokus, eksperiment" jer je u drugim značenjima *ogled* normalna hrvatska riječ, posebno u značenju "esej". Da ne navodim druge potvrde, dovoljno je da spomenem Katičićevu knjigu *Jezikoslovni ogledi* iz 1971. i *Novi jezikoslovni ogledi*, koja je izašla u dva izdanja, 1986. i 1992.

Stjepan Babić